

2023/2829

20.12.2023

ZALECENIE KOMISJI (UE) 2023/2829

z dnia 12 grudnia 2023 r.

w sprawie odpornych procesów wyborczych sprzyjających włączeniu społecznemu w Unii oraz uwydatnienia europejskiego charakteru i usprawnienia procesu wyborów do Parlamentu Europejskiego

KOMISJA EUROPEJSKA,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 292,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej („TUE”) stanowi, że Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości.
- (2) Demokrację należy chronić i umacniać. Chociaż stanowcze podtrzymywanie zasad, wartości i instytucji demokratycznych jest fundamentem stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu w Unii, to kryzysy, w tym pandemia COVID-19 i rosyjska wojna napastnicza przeciwko Ukrainie, nasiliły pewne wyzwania dla demokratycznych wartości i instytucji, związane np. z polaryzacją, niejawną ingerencją i innymi formami ingerencji, takimi jak zagraniczne manipulacje informacjami i ingerencje w informację, w tym dezinformacja.
- (3) Zgodnie z art. 10 ust. 1 TUE podstawą funkcjonowania Unii jest demokracja przedstawicielska. Zgodnie z art. 10 ust. 2 TUE obywatele są bezpośrednio reprezentowani na poziomie Unii w Parlamencie Europejskim. Zgodnie z art. 10 ust. 3 TUE każdy obywatel ma prawo uczestniczyć w życiu demokratycznym Unii, a decyzje są podejmowane w sposób jak najbardziej otwarty i zbliżony do obywatela.
- (4) Państwa członkowskie mają szczególne i daleko idące zobowiązania do wspierania szerokiego demokratycznego uczestnictwa sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz promowania wolnych, uczciwych i odpornych wyborów w Unii.
- (5) Partie polityczne odgrywają w demokracjach europejskich kluczową rolę, kształtując świadomość polityczną, promując kandydatów politycznych, zachęcając do udziału w wyborach i wyrażając wolę obywateli. W art. 10 ust. 4 TUE i art. 12 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej przypisuje się europejskim partiom politycznym kluczową rolę. Statut i finansowanie europejskich partii politycznych i europejskich fundacji politycznych uregulowane są na poziomie europejskim.
- (6) W ostatnich latach państwa członkowskie zacieśniają współpracę na rzecz promowania wolnych, uczciwych i odpornych wyborów w Unii. Działania podjęte przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. doprowadziły m.in. do utworzenia ram współpracy zwanych „europejską siecią współpracy w zakresie wyborów”, zgodnie z zaleceniem Komisji C(2018) 5949 ⁽¹⁾. Celem sieci jest wspieranie współpracy, wzajemnego uczenia się i dzielenia się najlepszymi praktykami między organami odpowiedzialnymi za monitorowanie i egzekwowanie przepisów istotnych w kontekście wyborczym, w tym między organami wyborczymi.
- (7) W zaleceniu C(2018) 5949 Komisja zachęcała również państwa członkowskie do wdrożenia odpowiednich i proporcjonalnych środków technicznych i operacyjnych na potrzeby zarządzania ryzykiem związanym z bezpieczeństwem sieci i systemów informatycznych wykorzystywanych przy organizacji wyborów.

⁽¹⁾ Zalecenie Komisji w sprawie sieci współpracy wyborczej, przejrzystości w internecie, ochrony przed cyberincydentami i przeciwdziałania kampaniom dezinformacyjnym w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego, C(2018) 5949, 12.9.2018, https://commission.europa.eu/system/files/2018-09/soteu2018-cybersecurity-elections-recommendation-5949_en.pdf.

- (8) Europejski plan działania na rzecz demokracji ⁽²⁾ służy wzmocnieniu pozycji obywateli i zwiększeniu odporności demokratycznej w całej Unii dzięki wspieraniu wolnych i uczciwych wyborów w Unii, wzmocnieniu wolności mediów i przeciwdziałaniu dezinformacji. W listopadzie 2021 r. Komisja przedstawiła pakiet środków mających na celu zwiększenie uczciwości wyborów i otwartej debaty demokratycznej, m.in. wniosek dotyczący przejrzystości i targetowania reklam politycznych ⁽³⁾, wniosek dotyczący europejskich partii politycznych ⁽⁴⁾ oraz wnioski dotyczące praw wyborczych mobilnych obywateli Unii ⁽⁵⁾.
- (9) Należy zwiększyć odporność procesów wyborczych w Unii, przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych i wartości demokratycznych zapisanych w normach unijnych i międzynarodowych.
- (10) Odporność prawa wyborczego ma kluczowe znaczenie dla integralności i wiarygodności procesów wyborczych. Fakt, że przepisy są zmieniane często lub tuż przed wyborami, może dezorientować zarówno wyborców, jak i urzędników wyborczych; przepisy bywają też niewłaściwie stosowane i przeinaczane. Mogą być również postrzegane jako narzędzie wpływania na wyniki wyborów na korzyść ugrupowań sprawujących władzę. Zgodnie z wytyczną zawartą w rozdziale II pkt 2 lit. b) Kodeksu dobrych praktyk w sprawach wyborczych ⁽⁶⁾ przyjętego przez Europejską Komisję na rzecz Demokracji przez Prawo („Komisja Wenecka”), ustanowioną przez Radę Europy, podstawowe elementy krajowych praw wyborczych nie powinny podlegać zmianom na mniej niż rok przed wyborami. Do tych podstawowych elementów należą w szczególności zasady przeliczania głosów na mandaty, członkostwa w komisjach wyborczych lub innych organach organizujących głosowanie, a także ustalania granic okręgów wyborczych i podziału mandatów między okręgi. Jakkolwiek nie należy powoływać się na zasadę stabilności prawa wyborczego w celu utrzymania sytuacji sprzecznej z międzynarodowymi normami wyborczymi, to żaden z elementów niniejszego zalecenia nie powinien być rozumiany jako zachęta dla państw członkowskich do wdrażania jakichkolwiek środków sprzecznych z wytyczną zawartą w rozdziale II pkt 2 lit. b) Kodeksu dobrych praktyk w sprawach wyborczych.
- (11) Aby wspierać wysoką frekwencję wyborczą i szerokie uczestnictwo obywateli w procesie demokratycznym, państwa członkowskie powinny oferować dostępne i przyjazne dla użytkownika narzędzia do rejestracji kandydatów i wyborców, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup, w tym obywateli przebywających za granicą. Należy zapewnić większą elastyczność terminów rejestracji na potrzeby wyborów lub większe możliwości rejestracji wyborców i kandydatów drogą elektroniczną, m.in. w celu umożliwienia głosowania w szczególnym trybie, z należyтым uwzględnieniem przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 ⁽⁷⁾. Jednocześnie państwa członkowskie powinny zwrócić uwagę na fakt, że różne grupy, m.in. osoby starsze, mogą napotykać przeszkody w dostępie do internetu i technologii cyfrowych lub mogą nie posiadać wystarczających umiejętności skutecznego korzystania z tych narzędzi.
- (12) Aby zapewnić skuteczne korzystanie z praw wyborczych, państwa członkowskie powinny udostępniać obywatelom Unii informacje na temat podstawowych zasad i praktycznych rozwiązań związanych z korzystaniem z praw wyborczych w danym państwie. Informacje te powinny być zapewniane w sposób proaktywny, kompleksowy, przejrzysty i prosty. Należy korzystać z więcej niż jednego kanału informacyjnego i podejmować działania na szczeblu lokalnym. Państwa członkowskie mogą wykorzystywać nowoczesne narzędzia komunikacji, w różnych formatach i języ-

(2) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie europejskiego planu działania na rzecz demokracji, COM(2020) 790 final z 3.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2020%3A790%3AFIN>.

(3) Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przejrzystości i targetowania reklamy politycznej, COM(2021) 731 final z 25.11.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0731>.

(4) Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statusu i finansowania europejskich partii politycznych i europejskich fundacji politycznych (wersja przekształcona), COM(2021) 734 final z 25.11.2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0734>.

(5) Wniosek dotyczący dyrektywy Rady ustanawiającej szczególne warunki wykonywania prawa głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego przez obywateli Unii mających miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, którego nie są obywatelami (wersja przekształcona), COM(2021) 732 final z 25.11.2021, oraz wniosek dotyczący dyrektywy Rady ustanawiającej szczególne warunki wykonywania prawa głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych przez obywateli Unii mających miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, którego nie są obywatelami (wersja przekształcona), COM(2021) 733 final z 25.11.2021, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/democracy-and-electoral-rights_en.

(6) Rada Europy, Komisja Wenecka, 30 października 2002 r., Kodeks dobrych praktyk w sprawach wyborczych przyjęty przez Komisję Wenecką podczas jej 51 i 52 sesji, <https://rm.coe.int/090000168092af01>

(7) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz.U. L 327 z 2.12.2016, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/2102/oj>).

kach, np. krótkie filmy dostarczające praktycznych informacji w jasnym i prostym języku. W tym kontekście państwa członkowskie mogłyby również wykorzystać wymogi dostępności określone w załączniku I do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 ⁽⁸⁾.

- (13) Pandemia COVID-19 uwiarydliła, że państwa członkowskie są zainteresowane wprowadzeniem uzupełniających metod głosowania w celu zwiększenia frekwencji wyborczej, takich jak głosowanie z wyprzedzeniem, mobilne, korespondencyjne i elektroniczne („e-głosowanie”). Udostępniając takie uzupełniające metody głosowania, należy jednak zadbać o zabezpieczenia w celu zapewnienia wolnych, uczciwych i odpornych wyborów przy pełnym poszanowaniu norm demokratycznych i praw podstawowych. Państwa członkowskie powinny również zapewnić, aby nadal dostępne były tradycyjne metody głosowania. W przypadku gdy takie metody głosowania wiążą się z przetwarzaniem danych osobowych, zastosowanie ma rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 ⁽⁹⁾. Kompendium praktyk w zakresie e-głosowania i innych praktyk w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) ⁽¹⁰⁾, opublikowane przez Komisję w ramach pakietu dotyczącego obywatelstwa z 2023 r., zapewnia istotne informacje na temat obowiązujących ram prawnych, systemów oprogramowania i technologii, metod testowania, przepływów funkcjonalnych i operacyjnych, funkcji ułatwiających dostęp, a także zagrożeń i słabych punktów oraz środków łagodzenia niekorzystnych skutków.
- (14) Mając na względzie poszanowanie praw wyborczych obywateli, państwa członkowskie powinny przy wdrażaniu uzupełniających metod głosowania zapewnić obywatelom informacje i wsparcie niezbędne do korzystania z tych metod. Ważne jest również zapewnienie odpowiedniego przeszkolenia urzędnikom wyborczym.
- (15) W 2018 r. Komisja wydała wytyczne dotyczące stosowania unijnych przepisów o ochronie danych w kontekście wyborczym, w których podkreśliła obowiązki w zakresie ochrony danych różnych podmiotów zaangażowanych w procesy wyborcze, takich jak krajowe organy wyborcze, partie polityczne, brokerzy danych i analitycy, platformy mediów społecznościowych i internetowe sieci reklamowe. Europejska Rada Ochrony Danych, Europejski Inspektor Ochrony Danych oraz krajowe organy ochrony danych zajęły się również kwestią ochrony danych w kontekście wyborczym ⁽¹¹⁾. Wszystkie zaangażowane podmioty powinny uwzględnić te wytyczne przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2024 r., a także stosować je po tych wyborach.
- (16) Niedopuszczalne ingerowanie w debatę demokratyczną za pomocą narzędzi inwigilacji i oprogramowania szpiegującego, zwłaszcza skierowanych przeciwko działaczom politycznym i dziennikarzom. Używanie oprogramowania szpiegującego może w pewnych okolicznościach być uzasadnione względami bezpieczeństwa narodowego, ale nigdy nie mogą one uzasadniać korzystania z takiego oprogramowania w celu uzyskania przewagi politycznej. Bezpieczeństwo narodowe należy interpretować zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, aby zapewnić skuteczne stosowanie prawa Unii.
- (17) Należy wspierać udział wszystkich grup obywateli w wyborach, zarówno jako wyborców, jak i kandydatów, uwzględniając ich szczególne potrzeby i wyzwania, przed którymi stoją. W sprawozdaniu Komisji na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. ⁽¹²⁾ podkreślono między innymi, że nadal potrzebne są postępy pod względem włączenia i demokratycznego udziału w wyborach osób młodszych, kobiet, mobilnych obywateli Unii i osób niepełnosprawnych. W sprawozdaniu tym podkreślono również, że w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. pewne grupy, m.in. osoby z niepełnosprawnościami, jakkolwiek stanowią znaczną część elektoratu, nadal były niedostatecznie reprezentowane wśród wybranych posłów do Parlamentu Europejskiego.

⁽⁸⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz.U. L 151 z 7.6.2019, s. 70, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj>).

⁽⁹⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. L 119 z 4.5.2016, s. 1). <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>).

⁽¹⁰⁾ https://commission.europa.eu/document/b0898ba3-c7ad-4af5-8467-5e23a0469a78_en

⁽¹¹⁾ Załącznik I do oświadczenia 2/2019 Europejskiej Rady Ochrony Danych w sprawie wykorzystywania danych osobowych w ramach kampanii politycznych, przyjętego 13 marca 2019 r.

⁽¹²⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego Sprawozdanie w sprawie wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r., COM(2020) 252 final z 19.6.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0252>.

- (18) Państwa członkowskie i partie polityczne mogą promować włączający charakter wyborów i uczestnictwo wszystkich grup za pomocą konkretnych strategii i środków, uwzględniających potrzeby tych grup i wyzwania, z jakimi się mierzą. W tym kontekście mogą one uwzględniać kontekst demograficzny i położenie geograficzne. Gromadzenie danych na temat uczestnictwa określonych grup, przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych i wymogów w zakresie ochrony danych, mogłoby pomóc w określeniu wyzwań i opracowaniu strategii służących ich rozwiązaniu. Państwa członkowskie mogłyby na przykład przeprowadzić ukierunkowane kampanie informacyjne, które uwzględniałyby potrzeby konkretnych grup. Państwa członkowskie powinny również wspierać, zgodnie ze swoją ordynacją wyborczą, udział w wyborach obywateli Unii mieszkających w państwach trzecich.
- (19) Należy wspierać młodych obywateli – zarówno wyborców, jak i kandydatów – w korzystaniu z ich praw wyborczych. Kilka państw członkowskich obniżyło już minimalny wiek uprawniający do głosowania do 16 lub 17 lat, natomiast inne rozważają taką możliwość. Wspieranie uczestnictwa młodych obywateli, w tym osób głosujących po raz pierwszy, może obejmować takie działania, jak wspieranie edukacji obywatelskiej, organizowanie symulacji wyborów w szkołach, testów wiedzy lub konkursów plastycznych na temat wyborów, przyjazne dla młodzieży kampanie komunikacyjne, przewodniki wyborcze służące zapoznaniu dzieci i nastolatków z procesem rejestracji i głosowania, zachęcanie uczniów do pełnienia roli obserwatorów podczas wyborów oraz programy partnerskie, w ramach których młodzi wyborcy mogą dzielić się swoimi doświadczeniami. Należy zapewnić wsparcie młodym obywatelom korzystającym z przysługującego im prawa wyborczego, m.in. przez rozwijanie ich umiejętności i wspieranie środowiska umożliwiającego im głosowanie w wolny i uczciwy sposób. Państwa członkowskie powinny promować „Przewodnik dotyczący obywatelstwa Unii”, aby wspierać młodych obywateli w poznawaniu historii, wartości i praw, które leżą u podstaw ich statusu jako obywateli Unii, a także korzyści płynących z obywatelstwa Unii i możliwości, jakie oferuje ono w zakresie demokratycznego zaangażowania. Należy wspierać rozpowszechnianie dobrych praktyk.
- (20) Jak podkreślono w unijnych ramach strategicznych dotyczących Romów ⁽¹³⁾, należy zachęcać Romów do udziału w życiu politycznym na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i unijnym. Jest to szczególnie istotne w państwach członkowskich o znacznej liczebności ludności romskiej. W planie działania Komisji przeciwko rasizmowi ⁽¹⁴⁾ zasygnalizowano zamiar podjęcia przez Komisję współpracy z europejskimi partiami politycznymi, europejską siecią współpracy w zakresie wyborów i społeczeństwem obywatelskim w celu zwiększenia udziału grup podatnych na marginalizację, takich jak osoby wywodzące się z mniejszości rasowych lub etnicznych.
- (21) Zgodnie z art. 8 TFUE we wszystkich swoich działaniach Unia powinna zmierzać do zniesienia nierówności oraz wspierania równości mężczyzn i kobiet. W opracowanej przez siebie europejskiej strategii na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025 ⁽¹⁵⁾ Komisja zobowiązała się do zapewnienia kobietom równych szans oraz osiągnięcia równowagi płci w procesie decyzyjnym i w strategiach politycznych. W sprawozdaniu z 2023 r. na temat równości płci w UE ⁽¹⁶⁾ Komisja przypomniała o konieczności równego podziału politycznych stanowisk decyzyjnych między kobiety i mężczyzn, aby lepiej odzwierciedlić skład społeczeństwa i wzmocnić demokrację w UE. Państwa członkowskie powinny również zachęcać do zachowania równowagi płci w kierownictwie organów zarządzających wyborami oraz monitorować, wspierać i regularnie oceniać postępy w zapewnianiu równości płci w zakresie korzystania z praw wyborczych. Państwa członkowskie mogą promować środki wspierające równość płci w zakresie dostępu do wyborów i udziału w nich. Przy projektowaniu takich środków państwa członkowskie mogą korzystać z wiedzy fachowej i danych na temat równości płci Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn. Środki mogą obejmować naprzemienne umieszczanie kobiet i mężczyzn na listach kandydatów, stosowanie innych rodzajów parytetów płci, powiązanie przyznawania środków publicznych dla partii politycznych z promowaniem udziału kobiet w życiu politycznym lub inne podobne rozwiązania. Aby wspierać równość płci, partie polityczne powinny opracowywać wewnętrzne strategie dotyczące równowagi płci, prowadzenia ukierunkowanych szkoleń i podnoszenia świadomości. Partie polityczne powinny zachęcać do zachowania równowagi płci na listach wyborczych i we własnych organach kierowniczych. Państwa członkowskie i partie polityczne powinny wprowadzić środki skutecznego przeciwdziałania mowie nienawiści ze względu na płeć, wymierzonej przeciwko aktywnym politycznie kobietom i służącej ich zdyskredytowaniu lub zniechęceniu do udziału w życiu politycznym.

⁽¹³⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady – Unia równości: unijne ramy strategiczne na rzecz równouprawnienia, włączenia społecznego i udziału Romów, COM(2020) 620 final z 7.10.2020, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:r:9a007e7e-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF.

⁽¹⁴⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Unia równości: Unijny plan działania przeciwko rasizmowi na lata 2020–2025, COM(2020) 565 final z 18.09.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2020%3A0565%3AFIN>.

⁽¹⁵⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Unia równości: strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025, COM(2020) 152 final z 5.03.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2020%3A152%3AFIN>.

⁽¹⁶⁾ Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Konsumentów, Sprawozdanie na temat równości płci w UE z 2023 r., Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/4966>.

- (22) Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (UNCRPD), której UE, w granicach swoich kompetencji, i wszystkie państwa członkowskie są stronami, zobowiązuje państwa-strony do zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami praw politycznych i możliwości korzystania z nich na równych zasadach z innymi osobami. Aby wspierać uczestnictwo sprzyjające włączeniu społecznemu, państwa członkowskie powinny, zgodnie ze swoimi międzynarodowymi zobowiązaniami, w tym UNCRPD, wspierać osoby z niepełnosprawnościami w korzystaniu z praw wyborczych, zarówno w charakterze wyborców, jak i kandydatów, oraz eliminować bariery, jakie napotykają one w związku z udziałem w wyborach, i zapobiegać powstawaniu takich barier, zgodnie z opracowaną przez Komisję strategią na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030⁽¹⁷⁾. Państwa członkowskie powinny, zgodnie z odpowiednimi przepisami Unii i normami międzynarodowymi, przeanalizować kwestię niezróżnicowanego pozbawiania praw wyborczych osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi i psychospołecznymi bez indywidualnej oceny i możliwości kontroli sądowej. Państwa członkowskie powinny jak najlepiej wykorzystywać przewodnik dobrych praktyk wyborczych w państwach członkowskich w zakresie udziału obywateli z niepełnosprawnościami w procesie wyborczym⁽¹⁸⁾, ogłoszony w opracowanej przez Komisję strategii na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030, oraz kontynuować współpracę z Komisją w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów w celu wspierania skutecznych działań następczych, z uwzględnieniem opinii wyrażonych przez podmioty reprezentujące interesy osób z niepełnosprawnościami. Państwa członkowskie powinny rozważyć wdrożenie praktycznych środków w celu zapewnienia dostępności lokali wyborczych, m.in. przez wykorzystanie takich środków, jak kody QR, alfabet Braille’a, duże wydruki, instrukcje głosowe oraz łatwe do czytania, szablonowe dotykowe, szkła powiększające, dodatkowe oświetlenie, pieczątki i dostępne przybory do pisania. Partie polityczne powinny uwzględniać potrzeby osób z niepełnosprawnościami w swoich kampaniach, np. organizując wydarzenia w dostępnych miejscach i wykorzystując środki, sposoby i formaty komunikacji zgodne z przepisami dotyczącymi dostępności w Unii i państwach członkowskich. Państwa członkowskie i partie polityczne powinny również rozważyć zapewnienie innych form wsparcia, takich jak pomoc telefoniczna, tłumaczenie na język migowy, dostępny transport i dostępne procedury ubiegania się o zakwaterowanie.
- (23) Partie polityczne i organizacje kampanijne, z uwagi na charakter swojej działalności, są najlepiej predysponowane do propagowania uczciwości wyborów i autentycznego uczestnictwa politycznego, dlatego należy je zachęcać, aby dbały o uczciwy charakter procesu wyborczego i kampanii wyborczej, m.in. przez opracowywanie i przestrzeganie kodeksów postępowania lub zobowiązań kampanijnych wspierających wolne, uczciwe i odporne wybory. Takie kodeksy postępowania lub zobowiązania powinny promować wysokie standardy demokratyczne. Mogłyby one obejmować między innymi zobowiązania do nieprzyjmowania wkładów finansowych w zamian za korzyści lub powstrzymywanie się od promowania stereotypów, dyskryminujących wypowiedzi i uprzedzeń wobec konkretnych grup, w szczególności ze względu na ich płeć, pochodzenie rasowe lub etniczne, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
- (24) Takie kodeksy lub zobowiązania powinny być udostępniane ogółowi społeczeństwa z odpowiednim wyprzedzeniem przed wyborami i powinny im towarzyszyć odpowiednie działania uświadamiające ze strony zainteresowanych podmiotów.
- (25) Europejskie i krajowe partie polityczne powinny zapewnić publiczny dostęp do informacji o organizacjach, fundacjach i innych podmiotach prawnych powiązanych z nimi lub prowadzących kampanie w ich imieniu, aby obywatele mogli zrozumieć współzależności między różnymi podmiotami politycznymi promującymi te same cele i działania polityczne, m.in. w kontekście reklam politycznych. Takie informacje pomogłyby również organom nadzoru uzyskać przegląd powiązań finansowych i strukturalnych między różnymi podmiotami powiązanych z partiami politycznymi.
- (26) Europejskie i krajowe partie polityczne powinny w dalszym ciągu umożliwiać obywatelom, władzom i zainteresowanym podmiotom wypełnianie ich roli w procesie demokratycznym, m.in. przez identyfikowanie ewentualnych ingerencji lub manipulacji procesami wyborczymi i ujawnianie na swoich stronach internetowych odpowiednich informacji na temat korzystania przez nie z reklam politycznych, w tym informacji na temat kwot wydanych na reklamę i źródeł finansowania. W celu zagwarantowania wysokiego poziomu przejrzystości w kampaniach politycznych oraz wspierania rozliczalności w zakresie wykorzystywania reklam politycznych europejskie i krajowe partie polityczne powinny również rozważyć podjęcie (oraz uwzględnienie w swoich kodeksach postępowania) dobrowolnego zobowiązania, aby wykorzystywane przez nie reklamy polityczne dawały się łatwo zidentyfikować oraz odróżnić od innych reklam i, w stosownych przypadkach, od innych materiałów, takich jak treści publicystyczne. Powinny one rozważyć dołączanie do swoich reklam politycznych informacji na temat tożsamości partii politycznej, która je sponsoruje, oraz, w stosownych przypadkach, istotnych informacji na temat targetowania reklam i wykorzystywania systemów sztucznej inteligencji.

⁽¹⁷⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030, COM(2021) 101 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A52021DC0101>.

⁽¹⁸⁾ Dokument roboczy służb Komisji, Przewodnik dobrych praktyk wyborczych w państwach członkowskich w zakresie udziału obywateli z niepełnosprawnościami w procesie wyborczym, SWD(2023) 408 final, https://commission.europa.eu/document/66b9212e-e9b0-409d-88a3-c0e505a5e670_en.

- (27) Obserwacja wyborów stanowi skuteczny sposób na angażowanie obywateli w proces wyborczy oraz na zwiększenie zaufania społeczeństwa do wyborów. Służy zwiększaniu przejrzystości procesów wyborczych, wspieraniu zaangażowania i uczestnictwa oraz promowaniu wolnych, uczciwych i odpornych procesów wyborczych. Państwa członkowskie powinny wspierać i ułatwiać bezstronną i niezależną obserwację wyborów, w tym przez obywateli oraz przez organizacje międzynarodowe, na wszystkich etapach procesu wyborczego, z uwzględnieniem swoich ram prawnych i zobowiązań międzynarodowych. Przedmiotem obserwacji powinny być w szczególności rejestracja wyborców, liczenie głosów, uczestnictwo określonych grup, monitorowanie reklam politycznych i finansowanie oraz stosowanie ordynacji wyborczej w internecie.
- (28) Państwa członkowskie powinny wspierać rozwój zdolności i wiedzy fachowej w zakresie obserwacji wyborów, m.in. poprzez zapewnienie szkoleń dla obserwatorów wyborów, z wykorzystaniem wiedzy przekazywanej w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów oraz norm międzynarodowych i najlepszych praktyk, takich jak Deklaracja zasad międzynarodowej obserwacji wyborów przyjęta w 2005 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych⁽¹⁹⁾ oraz normy Komisji Weneckiej i Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Ponadto można zorganizować specjalne szkolenia dla młodszych obserwatorów wyborów.
- (29) Konkretnie działania wspierające obserwację wyborów mogą obejmować organizację specjalnych spotkań i konsultacji między krajowymi sieciami wyborczymi i grupami obserwatorów, wspólnych seminariów na temat oceny wyborów oraz wspólnych inicjatyw mających na celu podnoszenie świadomości i opracowywanie polityk w zakresie obserwacji wyborów, wspierających uczciwość wyborów oraz ich odporny i demokratyczny charakter. Wymiana najlepszych praktyk dotyczących obserwacji wyborów prowadzona między państwami członkowskimi w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów powinna obejmować wsparcie dla obserwatorów i konkretne działania podnoszące świadomość.
- (30) Partie polityczne i organizacje kampanijne powinny również ułatwiać działania współpracujących z nimi obserwatorów wyborów, zapewniając im niezbędny dostęp do informacji na temat ich działań w kontekście wyborczym.
- (31) Solidne systemy i procesy wyborcze działające przy minimalnych zakłóceniach są podstawowym i niezbędnym warunkiem demokracji. Błędy ludzkie, nieprzewidziane katastrofy i różne incydenty mogą stanowić zagrożenie dla procesów wyborczych. Państwa członkowskie powinny zapewnić odporność procesów wyborczych, m.in. dzięki szczególnej ochronie infrastruktury związanej z wyborami oraz wdrożeniu niezbędnych środków w odniesieniu do obiektów, sprzętu, sieci, systemów i infrastruktury z innych sektorów, wykorzystywanych na potrzeby wyborów.
- (32) Jak podkreślono w europejskim planie działania na rzecz demokracji, uznanie procesów wyborczych lub aspektów zarządzania nimi za infrastrukturę krytyczną mogłoby zwiększyć skuteczność działań ukierunkowanych na zapobieżenie określonym zagrożeniom. Oznaczałoby to sprostanie wyzwaniom związanym z okresami wyborów, obserwacją wyborów, niezależnym nadzorem nad wyborami i skutecznymi środkami zaradczymi, a także obejmowałoby monitorowanie (w tym w internecie), identyfikację zagrożeń, budowanie zdolności, funkcjonowanie krajowych sieci wyborczych i zaangażowanie sektora prywatnego. Jeżeli chodzi o podmioty obsługujące infrastrukturę, która może być wykorzystywana do wspierania wyborów, należy w stosownych przypadkach zwrócić należytą uwagę na wymogi określone w dyrektywach Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555⁽²⁰⁾ i (UE) 2022/2557⁽²¹⁾.
- (33) Oprócz obowiązków określonych w dyrektywach (UE) 2022/2555 i (UE) 2022/2557, w stosownych przypadkach, państwa członkowskie powinny dążyć do zapewnienia podobnego poziomu odporności podmiotów obsługujących infrastrukturę związaną z wyborami poprzez dokonywanie ocen ryzyka i ich aktualizowanie, przeprowadzanie testów oraz zwiększanie wsparcia i odporności podmiotów, które odgrywają znaczącą rolę w przebiegu wyborów. Państwa członkowskie powinny również zapewnić, aby wszystkie właściwe podmioty wdrażały odpowiednie i proporcjonalne środki

⁽¹⁹⁾ Organizacja Narodów Zjednoczonych, 27 października 2005 r., Deklaracja zasad międzynarodowej obserwacji wyborów, https://www.eas.europa.eu/eas/declaration-principles-international-election-observation_en?s=328

⁽²⁰⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylająca dyrektywę (UE) 2016/1148 (dyrektywa NIS 2) (Dz.U. L 333 z 27.12.2022, s. 80, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2555/oj>).

⁽²¹⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2557 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie odporności podmiotów krytycznych i uchylająca dyrektywę Rady 2008/114/WE (Dz.U. L 333 z 27.12.2022, s. 164, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2557/oj>).

techniczne, operacyjne i organizacyjne w celu zarządzania ryzykiem stwarzanym przez incydenty naturalne, spowodowane przez człowieka i w cyberbezpieczeństwie. Powinny one wdrożyć metody i plany zarządzania kryzysowego oraz zapewnienia szybkiego powrotu do sprawnego działania po takich incydentach, a także prowadzić wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk.

- (34) Należy wdrożyć szczególne środki w celu dalszego zwiększenia cyberbezpieczeństwa baz danych rejestracji wyborców, systemów e-głosowania i innych systemów informacyjnych wykorzystywanych do obsługi procesów wyborczych, np. do liczenia, kontroli i prezentowania wyników wyborów oraz do sprawozdawczości po zakończeniu wyborów w celu poświadczenia i zatwierdzenia wyników. Inne środki mogą obejmować bezpieczeństwo fizyczne lokali wyborczych i miejsc liczenia głosów, a także obiektów, zasobów i systemów do drukowania, transportu i przechowywania kart do głosowania i innych istotnych materiałów wyborczych, takich jak specjalnie zabezpieczone urny wyborcze lub pieczęcie.
- (35) We wrześniu 2022 r. Komisja przyjęła wniosek w sprawie aktu dotyczącego cyberodporności ⁽²²⁾, zmierzającego do ustanowienia wspólnych obowiązkowych wymogów w zakresie cyberbezpieczeństwa w odniesieniu do produktów zawierających elementy cyfrowe, sprzęt i oprogramowanie. Aby zwiększyć cyberodporność wyborów, państwa członkowskie powinny zapewnić stosowanie w wyborach bezpieczniejszego sprzętu i oprogramowania, m.in. uwzględniając ten wniosek. Państwa członkowskie powinny również uwzględnić odpowiednie normy międzynarodowe, takie jak zalecenie (z 2017 r.) Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie norm e-głosowania ⁽²³⁾ i wytyczne (z 2022 r.) Rady Europy w sprawie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach wyborczych ⁽²⁴⁾. Powinny również korzystać z kompendium praktyk w zakresie e-głosowania i ICT.
- (36) W celu zapewnienia ochrony infrastruktury związanej z wyborami przed cyberatakami państwa członkowskie, przy wsparciu Komisji, powinny również wdrożyć konkretne środki, m.in. za pośrednictwem wspólnego mechanizmu zapewniania odporności procesów wyborczych, o którym mowa w europejskim planie działania na rzecz demokracji. Państwa członkowskie powinny również brać udział w praktycznych ćwiczeniach mających na celu ocenę ryzyka i gotowości, wykorzystujących efekty wspólnych prac wspieranych przez Komisję w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów oraz grupy ds. współpracy w zakresie sieci i systemów informatycznych. Państwa członkowskie powinny również jak najlepiej wykorzystać doświadczenia zdobyte podczas ćwiczenia symulacyjnego zorganizowanego 21 listopada 2023 r. w ramach wspólnego mechanizmu zapewniania odporności procesów wyborczych. Należy to uwzględnić przy aktualizacji kompendium na temat cyberbezpieczeństwa technologii wyborczych opracowanego przez grupę współpracy NIS. Organy wyborcze i organy ds. cyberbezpieczeństwa państw członkowskich powinny nadal dzielić się istotnymi informacjami, szczególnie w ramach wspólnej wymiany między europejską siecią współpracy w zakresie wyborów a grupą współpracy NIS, zwłaszcza przed wyborami do Parlamentu Europejskiego. Na tej podstawie państwa członkowskie powinny prowadzić działania uświadamiające na temat działań, jakie mogą podjąć partie polityczne, organizacje kampanijne, kandydaci, urzędnicy wyborczy i inne podmioty zaangażowane w przebieg wyborów, aby poprawić swoje bezpieczeństwo online i złagodzić wpływ potencjalnych cyberataków.
- (37) Aby chronić infrastrukturę związaną z wyborami, niezbędne jest zapewnienie ciągłego zarządzania ryzykiem na podstawie wcześniej zdefiniowanych kryteriów akceptacji ryzyka i wcześniej określonej metodyki. Kluczową rolę w tym zakresie odgrywają dane zebrane w trakcie oceny ryzyka i testów warunków skrajnych. Państwa członkowskie – przy wsparciu Komisji w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, w ścisłej współpracy z grupą współpracy NIS – powinny wymieniać się odpowiednimi praktykami dotyczącymi przeprowadzania ocen ryzyka i środków zmniejszających ryzyko, aby umożliwić szybkie rozpowszechnianie doświadczenia i wiedzy specjalistycznej, m.in. na temat pomyslnie wdrożonych innowacji. Wymiana ta powinna obejmować opracowanie wspólnych metod i planów zarządzania kryzysowego oraz zapewnienia szybkiego powrotu to sprawnego działania po wszelkich incydentach naturalnych i spowodowanych przez człowieka, w tym cyberincydentach.

⁽²²⁾ Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie horyzontalnych wymogów cyberbezpieczeństwa w odniesieniu do produktów z elementami cyfrowymi i zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/1020, COM(2022) 454 final z 15.9.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52022PC0454>.

⁽²³⁾ Zalecenie CM/Rec(2017)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie e-głosowania (przyjęte przez Komitet Ministrów 14 czerwca 2017 r. na 1289. posiedzeniu przedstawicieli ministrów).

⁽²⁴⁾ Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w procesach wyborczych w państwach członkowskich Rady Europy (przyjęte przez Europejski Komitet Demokracji i Sprawowania Rządów w dniu 9 lutego 2022 r. podczas 1424. posiedzenia Komitetu Ministrów Rady Europy).

- (38) Aby odpowiednio zabezpieczyć się przed takimi zagrożeniami, partie polityczne, fundacje polityczne i organizacje kampanijne powinny w swoich wewnętrznych działaniach i podczas prowadzenia kampanii podejmować kroki przeciwko ryzyku w cyberprzestrzeni. Działania służące zwiększeniu świadomości i środki zapewniające odporność mogą obejmować rozpowszechnianie wśród członków partii i kandydatów informacji na temat ryzyka w cyberprzestrzeni związanego z ich działalnością i działalnością innych powiązanych z nimi podmiotów, udział w szkoleniach z zakresu cyberbezpieczeństwa, a także poprawę monitorowania bezpieczeństwa platform cyfrowych i narzędzi wykorzystywanych w kampaniach wyborczych.
- (39) W celu zagwarantowania wyborcom wiarygodnych informacji ważne jest, aby chronić środowisko informacyjne w okresie okołowyborczym. Manipulacja informacją, ingerencje oraz szerzenie dezinformacji, w tym za pomocą zautomatyzowanych środków w mediach społecznościowych, mogą mieć negatywne konsekwencje dla jakości debaty demokratycznej, wykonywania prawa do głosowania oraz postrzegania i nastawienia wyborców, co może mieć długoterminowe skutki, m.in. dla udziału w przyszłych wyborach. Sztuczna inteligencja może być wykorzystywana do generowania obrazów lub treści dźwiękowych lub wizualnych, które łudząco przypominają istniejące osoby, miejsca lub wydarzenia i mogą fałszywie wydawać się autentyczne (tzw. „deep fakes”), lub do manipulowania nimi. Reklama polityczna może być nośnikiem dezinformacji i obcej ingerencji, szczególnie wówczas, gdy nie ujawnia charakteru politycznego, tożsamości sponsorów i podmiotów ją finansujących, a także tego, do kogo była kierowana i w jaki sposób. Komisja przedstawiła wniosek w sprawie przejrzystości i ukierunkowania reklam politycznych, który przewiduje ustanowienie wiążących ram opartych na wspólnych standardach, umożliwiających obywatelom rozpoznawanie reklam politycznych i świadome korzystanie z przysługujących im praw demokratycznych. Wniosek ten przyczyni się również do ograniczenia i uregulowania wykorzystywania danych osobowych do celów ukierunkowywania reklam politycznych. Wzmocniony kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji z 2022 r. ⁽²⁵⁾ zawiera samoregulacyjne normy dotyczące zwalczania dezinformacji i manipulacji informacją. Komisja przedstawiła wniosek w sprawie sztucznej inteligencji ⁽²⁶⁾, który ma na celu zapewnienie odpowiedniego oznakowania treści tworzonych przy użyciu sztucznej inteligencji oraz ujawnianie ich pochodzenia.
- (40) Aby wesprzeć właściwe organy i decydentów, państwa członkowskie mogą rozważyć stosowanie badań opinii publicznej i sondaży jako środków monitorowania rozpowszechnienia i rozkładu społeczno-demograficznego kluczowych komunikatów dezinformacyjnych związanych z wyborami. Informacje uzyskane w kontekście takich sondaży mogłyby być udostępniane badaczom, dziennikarzom, obserwatorom wyborów i społeczeństwu obywatelskiemu oraz innym zainteresowanym stronom.
- (41) Partie polityczne ponoszą również szczególną odpowiedzialność za ochronę środowiska informacyjnego w okresie okołowyborczym, zapewniając, aby wyborcy otrzymywali prawidłowe informacje w sposób terminowy, dostępny i zrozumiały, oraz przeciwdziałając manipulacji, ingerencjom i dezinformacji związanej z wyborami we współpracy z innymi zainteresowanymi stronami oraz przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych i wartości demokratycznych.
- (42) W celu zapewnienia, aby obywatele byli dobrze poinformowani i świadomi tego, jak chronić swobodę kształtowania opinii, należy promować budowanie odporności, podnoszenie świadomości oraz szkolenie w zakresie ingerencji w sferę demokratyczną w okresie okołowyborczym. Działania społeczeństwa obywatelskiego, organizacji medialnych, instytucji badawczych i środowisk akademickich służące rozwijaniu świadomości społecznej, umiejętności korzystania z mediów i krytycznego myślenia, mają kluczowe znaczenie dla wykształcenia w obywatelach umiejętności niezbędnych do oceny złożonych realiów mających wpływ na sferę demokratyczną. Takie umiejętności są szczególnie ważne w kontekście rosnącej roli sztucznej inteligencji, m.in. w kampaniach wyborczych, np. gdy obywatele wykorzystują systemy sztucznej inteligencji do podejmowania decyzji wyborczych. Państwa członkowskie powinny jak najlepiej wykorzystywać finansowanie dostępne na szczeblu unijnym i przeznaczać je na przeciwdziałanie manipulacji informacją, ingerencjom i dezinformacji, zaburzającym wolny, uczciwy i odporny charakter wyborów, m.in. poprzez propagowanie możliwości finansowania przewidzianych w programie „Obywatele, równość, prawa i wartości” ustanowionym na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/692 ⁽²⁷⁾ oraz w programie Erasmus+ ustanowionym rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/817 ⁽²⁸⁾. Takie

⁽²⁵⁾ Wzmocniony kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji (2022), <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/policies/code-practice-disinformation>.

⁽²⁶⁾ Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii, COM(2021) 206 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>.

⁽²⁷⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/692 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program „Obywatele, równość, prawa i wartości” oraz uchylające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1381/2013 i rozporządzenie Rady (UE) nr 390/2014 (Dz.U. L 156 z 5.5.2021, s. 1), <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/692/oj>. <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/692/oj>.

⁽²⁸⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/817 z dnia 20 maja 2021 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia i szkolenia, młodzieży i sportu oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1288/2013 (Dz.U. L 189 z 28.5.2021, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/817/oj>).

działania powinny służyć zdobywaniu wiedzy i zrozumienia na temat tego, jak skutecznie i bezpiecznie uzyskiwać dostęp do mediów i korzystać z nich oraz jak tworzyć treści medialne w sposób odpowiedzialny. Państwa członkowskie mogą zachęcać szkoły i instytucje szkolnictwa wyższego do uwzględnienia w programach nauczania umiejętności korzystania z mediów, krytycznego myślenia, informacji o prawach i obowiązkach politycznych obywateli, wiedzy na temat funkcjonowania instytucji i procesów demokratycznych w danym państwie i na szczeblu unijnym oraz promowania demokratycznego uczestnictwa.

- (43) Prebunking, czyli wczesne identyfikowanie manipulacji informacją, ingerencji i dezinformacji związanych z wyborami polega na uprzednim publikowaniu wiarygodnych informacji na temat procedur wyborczych. Z kolei obalanie (*debunking*) manipulacji informacją i dezinformacji na temat procedur wyborczych wymaga szybkiego reagowania poprzez upowszechnianie informacji wiarygodnych. Szkolenie organów wyborczych i innych właściwych organów w zakresie skutecznego stosowania prebunkingu i debunkingu zarówno w internecie, jak i poza nim, w odniesieniu do procedur wyborczych jest szczególnie ważne w obecnym szybko zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa. Państwa członkowskie powinny podejmować inne działania uzupełniające służące przeciwdziałaniu przypadkom dezinformacji i manipulacji informacją zaburzającym przebieg wyborów. W tym kontekście państwa członkowskie mogłyby wykorzystywać Europejskie Obserwatoria Mediów Cyfrowych i jego ośrodki jako źródła informacji o sposobach obalania dezinformacji wyborczych dla podmiotów zaangażowanych w procesy wyborcze, takich jak obserwatorzy wyborów, pedagodzy i inne podmioty rozpowszechniające informacje.
- (44) Już w zaleceniu Komisji (UE) 2018/234⁽²⁹⁾ zachęca się właściwe organy krajowe do określenia, na podstawie doświadczeń państw członkowskich, najlepszych praktyk w wykrywaniu dezinformacji zagrażających przebiegowi wyborów, przeciwdziałaniu takim zagrożeniom i zarządzaniu nimi. Zmiany jakie zaszły od tego czasu w środowisku bezpieczeństwa w porównaniu z poprzednimi wyborami, sprawiły, że zagrożenia takie nasiliły się. Właściwe organy krajowe powinny zatem dalej udoskonalać i aktualizować te najlepsze praktyki, m.in. przez wykorzystywanie narzędzi do wykrywania opartych na sztucznej inteligencji. Krajowe sieci wyborcze powinny zacieśnić współpracę w tym zakresie, m.in. dzięki wymianie najlepszych praktyk w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów oraz poprzez prowadzenie ścisłej współpracy z unijnym systemem wczesnego ostrzegania. Taka współpraca mogłaby obejmować wymienianie się wiedzą specjalistyczną przez państwa członkowskie borykające się z podobnymi wyzwaniami, w tym również z uwagi na ich sytuację geograficzną.
- (45) Jasno określone kanały współpracy między krajowymi sieciami wyborczymi, europejską siecią współpracy w zakresie wyborów i platformami medialnymi oraz wydawcami reklamy politycznej mogłyby przyczynić się do zmniejszenia ryzyka manipulacji informacją i dezinformacji podczas wyborów, w szczególności dzięki wspieraniu opracowywania norm usprawniających rozpowszechnianie wiarygodnych informacji. Państwa członkowskie współpracują już w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, Europejskiej Grupy Regulatorów ds. Audiowizualnych Usług Medialnych⁽³⁰⁾, systemu wczesnego ostrzegania⁽³¹⁾ i innych systemów w celu przeciwdziałania manipulacji, ingerencjom i dezinformacji, opracowując multidyscyplinarne sposoby reagowania na tego rodzaju zagrożenia w kontekście procesów wyborczych. Sieci te powinny nadal rozwijać te sposoby reagowania, m.in. wspierając współpracę między państwami członkowskimi. Dlatego należy wzmocnić współpracę między europejską siecią współpracy w zakresie wyborów a wspomnianymi europejskimi sieciami prowadzącymi działania związane z procesami wyborczymi, również w kontekście wspólnego mechanizmu zapewniania odporności procesów wyborczych. Należy wspierać dobre praktyki, w tym wspólne posiedzenia w ramach różnych sieci, takie jak wspólne posiedzenie europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów i systemu wczesnego ostrzegania w dniu 6 grudnia 2023 r. Europejska sieć współpracy w zakresie wyborów powinna również nadal usprawniać współpracę z podmiotami międzynarodowymi, jak Rada Europy i Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka przy Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w ramach kompleksowego podejścia do wolnych, uczciwych i odpornych wyborów w Europie.
- (46) Darowizny z państw trzecich na rzecz krajowych partii politycznych, fundacji politycznych, kandydatów politycznych i organizacji kampanijnych, szczególnie gdy pozostają niekontrolowane, mogą nadmiernie wpływać na procesy demokratyczne w Unii i stanowić nośnik ingerencji państw trzecich. Takie darowizny mogą wpływać na uczciwość rywalizacji politycznej, prowadzić do zakłóceń procesu wyborczego, zakłócać równe warunki działania w wyniku naruszenia przepisów dotyczących pułapów dochodów i wydatków, sprzyjać korupcji lub stanowić zagrożenie dla krajowego porządku publicznego. Darowizny z państw trzecich na rzecz partii politycznych, fundacji politycznych, kandydatów, organizacji kampanijnych i (w uzasadnionych przypadkach) ruchów politycznych powinny być zatem ograniczone lub zakazane, a w każdym przypadku powinny podlegać wymogom przejrzystości.

⁽²⁹⁾ Zalecenie Komisji (UE) 2018/234 z dnia 14 lutego 2018 r. w sprawie uwydatnienia europejskiego charakteru i usprawnienia procesu wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r., C/2018/0900 (Dz.U. L 45 z 17.2.2018, s. 40, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reco/2018/234/oj>).

⁽³⁰⁾ Decyzja Komisji z dnia 3 lutego 2014 r. w sprawie ustanowienia europejskiej grupy regulatorów audiowizualnych usług medialnych, C(2014) 462 final.

⁽³¹⁾ Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji”, JOIN(2018) 36 final, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/586157e5-923f-11e9-9369-01aa75ed71a1>.

- (47) W rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 1141/2014 ⁽³²⁾ uregulowano finansowanie europejskich partii politycznych, m.in. w zakresie finansowania z państw trzecich. Zgodnie z tym rozporządzeniem europejskie partie polityczne i europejskie fundacje polityczne nie mogą przyjmować anonimowych darowizn ani wkładów od żadnych organów publicznych z państw członkowskich ani państw trzecich, ani też od przedsiębiorstw, na które te organy publiczne mogą wywierać bezpośrednio lub pośrednio dominujący wpływ z uwagi na ich własność, ich udział finansowy lub przepisy, którym podlegają; nie mogą też przyjmować darowizn od podmiotów prywatnych mających siedzibę w państwie trzecim ani od osób fizycznych z państw trzecich, które nie są uprawnione do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego.
- (48) W zaleceniu Rady Europy w sprawie wspólnych zasad przeciwdziałania korupcji w finansowaniu partii politycznych i kampanii wyborczych ⁽³³⁾ podkreślono, że państwa powinny w szczególności ograniczać udzielanie lub zakazywać darowizn od zagranicznych darczyńców na rzecz partii politycznych lub regulować tę kwestię w inny sposób. W wytycznych Komisji Weneckiej w sprawie finansowania partii politycznych ⁽³⁴⁾ stwierdza się, że darowizny od innych państw lub zagranicznych przedsiębiorstw powinny być zakazane, chociaż zakaz ten nie powinien uniemożliwiać przekazywania darowizn przez obywateli mieszkających za granicą. Zgodnie z tymi wytycznymi można również przewidzieć inne ograniczenia, np. maksymalny poziom każdej wpłaty, zakaz wpłat od przedsiębiorstw o charakterze przemysłowym lub handlowym lub od organizacji religijnych, bądź uprzednią kontrolę wpłat dokonywanych przez członków partii, którzy chcą kandydować w wyborach, przeprowadzaną przez organy publiczne wyspecjalizowane w sprawach wyborczych.
- (49) Aby zapobiegać obcym ingerencjom, państwa członkowskie powinny wykrywać i eliminować ewentualne luki w swoich przepisach i innych środkach regulacyjnych związanych z darowiznami przekazywanymi z państw trzecich na rzecz partii politycznych, fundacji politycznych, kandydatów politycznych i organizacji kampanijnych. Powinny one skutecznie przeciwdziałać obchodzeniu odnośnych przepisów, np. rozważyć wprowadzenie zakazu przekazywania darowizn w imieniu innej osoby. Darowizny należy rozumieć jako obejmujące wszelkie kwoty pieniężne, wszelkie świadczenia rzeczowe, dostarczanie jakichkolwiek towarów, usług lub robót budowlanych poniżej wartości rynkowej lub wszelkie inne transakcje, które stanowią korzyść ekonomiczną dla danego podmiotu (w tym pożyczki), z wyjątkiem zwykłych działań politycznych prowadzonych dobrowolnie przez osoby fizyczne. W tym kontekście państwa członkowskie mogłyby skorzystać z wytycznych Grupy Roboczej Wyższych Urzędników ds. Uczciwości OECD ⁽³⁵⁾ oraz Grupy Państw przeciwko Korupcji (GRECO) utworzonej przez Radę Europy ⁽³⁶⁾.
- (50) Komisja monitoruje zapobieganie korupcji związanej z finansowaniem partii politycznych w państwach członkowskich w kontekście sprawozdań dotyczących praworządności, a od 2022 r. wydaje zalecenia w tym zakresie.
- (51) Aby zwiększyć uczciwość procesu wyborczego i przeciwdziałać faktycznym lub możliwym do przewidzenia negatywnym skutkom dla wolnych i uczciwych wyborów, partie polityczne i powiązane z nimi podmioty powinny oceniać ryzyko wynikające z darowizn pochodzących z państw trzecich i darowizn potencjalnie powiązanych z korupcją lub innego rodzaju działalnością przestępczą. W swoich ocenach ryzyka partie polityczne i powiązane z nimi podmioty powinny uwzględniać środki służące wyeliminowaniu zidentyfikowanych zagrożeń, m.in. poprzez prawidłowe ustalenie darczyńców, aby uniknąć wszelkiego ryzyka niejawnego finansowania za pośrednictwem podstawionych osób.

⁽³²⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 1141/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie statusu i finansowania europejskich partii politycznych i europejskich fundacji politycznych (Dz.U. L 317 z 4.11.2014, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/1141/2018-05-04>).

⁽³³⁾ Rada Europy, Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy do państw członkowskich Rec(2003)4 z 8 kwietnia 2003 r. w sprawie wspólnych zasad przeciwdziałania korupcji w finansowaniu partii politycznych i kampanii wyborczych, <https://rm.coe.int/16806cc1f1>.

⁽³⁴⁾ Komisja Wenecka, Wytyczne i sprawozdanie w sprawie finansowania partii politycznych, przyjęte podczas 46. sesji plenarnej Komisji Weneckiej, CDL-INF(2001)8, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(2001\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(2001)008-e)

⁽³⁵⁾ Grupa Robocza Wyższych Urzędników ds. Uczciwości OECD wspiera opracowywanie i wdrażanie strategii w zakresie uczciwości i przeciwdziałania korupcji, wspierających dobre rządy. Jej celem jest również wzmocnienie wartości, wiarygodności i zdolności instytucji zaangażowanych w procesy kształtowania polityki. Więcej informacji: <https://www.oecd.org/corruption/ethics/working-party-of-senior-public-integrity-officials.htm>

⁽³⁶⁾ Grupa Państw przeciwko Korupcji (GRECO) została ustanowiona przez Radę Europy w celu monitorowania przestrzegania przez państwa zasad antykorupcyjnych ustanowionych przez Radę Europy.

- (52) Państwa członkowskie powinny zintensyfikować współpracę w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, m.in. poprzez wspólne określanie powszechnych norm i odniesień dotyczących przekazywania darowizn i innego wsparcia z państw trzecich na rzecz krajowych partii politycznych, fundacji politycznych i organizacji kampanijnych.
- (53) Aby jeszcze bardziej wzmocnić europejski charakter i sprawny przebieg wyborów do Parlamentu Europejskiego, należy nadal podejmować starania na rzecz angażowania wszystkich obywateli w wybory do Parlamentu Europejskiego i ułatwiania korzystania z powiązanych praw wyborczych.
- (54) Rozpowszechnienie informacji na temat godzin otwarcia lokali wyborczych z odpowiednim wyprzedzeniem, a także zapewnienie możliwości wczesnego otwierania i późnego zamykania lokali wyborczych w dniu wyborów, również podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego, umożliwiłoby oddanie głosu większej liczbie obywateli, w tym osobom mieszkającym w regionach oddalonych lub pracującym w nietypowych godzinach.
- (55) Jak stwierdzono w sprawozdaniu w sprawie wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r., sprawozdaniu z 2018 r. w sprawie stosowania dyrektywy 94/80/WE⁽³⁷⁾ oraz sprawozdaniu z 2020 r. na temat obywatelstwa UE⁽³⁸⁾, państwa członkowskie powinny w dalszym ciągu wspierać korzystanie przez obywateli Unii z praw wyborczych i promować wiedzę na temat ich praw i obowiązujących procedur. Powinny one również zająć się ewentualnymi przeszkodami w udziale mobilnych obywateli Unii w wyborach do Parlamentu Europejskiego, zarówno w charakterze wyborcy, jak i kandydata. Informacje na temat odpowiednich praw i mających zastosowanie procedur można przekazywać skuteczniej z wykorzystaniem powszechnie dostępnych narzędzi cyfrowych, m.in. jednolitego portalu cyfrowego utworzonego na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724⁽³⁹⁾, który zapewnia dostęp do odpowiednich unijnych i krajowych stron internetowych, w tym dotyczących praw wyborczych. Zachęca się również państwa członkowskie do jak najlepszego wykorzystywania usług w zakresie komunikacji i rozwiązywania problemów na szczeblu Unii, takich jak punkt kontaktowy Europe Direct (EDCC) i SOLVIT, udostępnionych przez Komisję w celu zapewnienia obywatelom Unii dokładnych i aktualnych informacji na temat praw obywatelskich i procedur wyborczych.
- (56) Wdrożenie dodatkowych środków w zakresie komunikacji wzmocniłoby europejski charakter wyborów do Parlamentu Europejskiego. Krajowe partie polityczne powinny jak najwcześniej rozpocząć kampanie przed wyborami do Parlamentu Europejskiego, ponieważ są one kluczowymi podmiotami w podnoszeniu świadomości obywateli Unii, w tym mobilnych obywateli Unii, na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego. Jak zauważono w sprawozdaniu Komisji na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. wspólne działania komunikacyjne różnych instytucji Unii, państw członkowskich i społeczeństwa obywatelskiego pozostają kluczowym elementem uwydatniającym europejski charakter wyborów do Parlamentu Europejskiego.
- (57) Aby jeszcze bardziej zwiększyć przejrzystość powiązań między krajowymi partiami politycznymi a europejskimi partiami i grupami politycznymi w Parlamencie Europejskim, partie krajowe powinny mieć możliwość i są zachęcane do informowania przed rozpoczęciem kampanii o swoich powiązaniach z europejskimi partiami politycznymi lub o tym, że są w trakcie przystępowania do europejskiej partii politycznej. Aby przyczynić się do zwiększenia europejskiego wymiaru wyborów, państwa członkowskie powinny zachęcać do przekazywania takich informacji społeczeństwu i ułatwiać ich przekazywanie. Państwa członkowskie i partie polityczne mogłyby wspierać inne środki zwiększające przejrzystość powiązań między europejskimi i krajowymi partiami politycznymi, na przykład wspierając organizację wspólnych wydarzeń z udziałem europejskich i krajowych partii politycznych.
- (58) Aby wypełnić swoją rolę przewidzianą w art. 10 ust. 4 TUE, którą jest przyczynianie się do kształtowania europejskiej świadomości politycznej i wyrażania woli obywateli Unii, europejskie partie polityczne powinny mieć możliwość kontaktu ze swoimi członkami i okręgami wyborczymi w całej Unii, m.in. poprzez prowadzenie kampanii transgranicznych w Unii. Aby przyczynić się do zwiększenia europejskiego wymiaru wyborów do Parlamentu Europejskiego, państwa członkowskie powinny ułatwiać europejskim partiom politycznym i grupom politycznym Parlamentu Europejskiego prowadzenie skutecznych kampanii transgranicznych w całej Unii.

⁽³⁷⁾ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie stosowania dyrektywy 94/80/WE ustanawiającej szczegółowe warunki wykonywania prawa głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych, COM(2018) 44 final, 25.1.2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0044>.

⁽³⁸⁾ Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Konsumentów, „Sprawozdanie na temat obywatelstwa UE z 2020 r. – wzmocnianie pozycji obywateli i ochrona ich praw”, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2775/559516>.

⁽³⁹⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1724 z dnia 2 października 2018 r. w sprawie utworzenia jednolitego portalu cyfrowego w celu zapewnienia dostępu do informacji, procedur oraz usług wsparcia i rozwiązywania problemów, a także zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (Dz.U. L 295 z 21.11.2018, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1724/oj>).

- (59) Aby zapewnić dalszą ochronę uczciwego charakteru wyborów do Parlamentu Europejskiego, należy zachęcać państwa członkowskie do dalszego przeciwdziałania ryzyku wielokrotnego głosowania i kandydowania. W tym celu obywatele Unii należy informować o zasadach i sankcjach związanych z wielokrotnym głosowaniem. Państwa członkowskie powinny, przy wsparciu Komisji, w sposób dokładny i terminowy wymieniać dane dotyczące mobilnych obywateli Unii biorących udział w wyborach, czy to w charakterze wyborców, czy kandydatów. W tym kontekście państwa członkowskie powinny kontynuować przygotowania rozpoczęte w ramach grupy ekspertów ds. wyborów⁽⁴⁰⁾, aby zapewnić skuteczną i zaszyfrowaną wymianę danych niezbędnych, aby zapobiec wielokrotnemu głosowaniu za pomocą odpowiedniego bezpiecznego narzędzia udostępnionego przez Komisję. Mobilni obywatele Unii nie powinni być usuwani z listy wyborców w przypadku wszystkich rodzajów wyborów w państwie pochodzenia ze względu na fakt, że zostali wpisani na listę wyborców w państwie członkowskim zamieszkania.
- (60) Aby wspierać wolne, uczciwe i odporne procesy wyborcze, należy nadal wzmacniać współpracę w ramach krajowych sieci wyborczych, o których mowa w zaleceniu (UE) C(2018) 5949. Członkowie krajowych sieci wyborczych powinni sprawnie wymieniać się informacjami na temat kwestii, które mogą mieć wpływ na wybory do Parlamentu Europejskiego, m.in. poprzez wspólne identyfikowanie zagrożeń i luk oraz dzielenie się ustaleniami i wiedzą specjalistyczną, oraz w miarę potrzeb ustanawiać protokoły i metody pracy na potrzeby współpracy i wymiany informacji w celu zapobiegania incydentom zakłócającym wybory, ochrony przed nimi, reagowania na nie, łagodzenia ich skutków i powracania do sprawnego działania po ich wystąpieniu. W przypadku gdy organy egzekwowania prawa nie są częścią krajowych sieci wyborczych, państwa członkowskie mogłyby rozważyć ustanowienie stałego podmiotu łączącego krajowe sieci wyborcze z odpowiednimi krajowymi organami egzekwowania prawa, z pełnym poszanowaniem wartości demokratycznych. Krajowe sieci wyborcze mogłyby współpracować w tym celu z innymi zainteresowanymi stronami, takimi jak badacze, środowisko akademickie, obserwatorzy wyborów i obrońcy praw człowieka. Powinny one również współpracować z parlamentami narodowymi i wspólnie z nimi wspierać podnoszenie świadomości na temat znaczenia ochrony integralności procesów wyborczych, w tym przed ryzykiem ingerencji. Aby krajowe sieci wyborcze mogły odpowiednio wypełniać swoją rolę i prowadzić działalność, państwa członkowskie powinny zapewnić im niezbędne ramy, zasoby i środki.
- (61) Przed kolejnymi wyborami do Parlamentu Europejskiego i w dalszej perspektywie państwa członkowskie powinny wzmocnić współpracę między swoimi krajowymi sieciami wyborczymi, zwłaszcza w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów. W tym celu powinny wykorzystywać mechanizmy wspierające sprawną wymianę informacji na temat kwestii mających wpływ na wybory,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ZALECENIE:

I. Przedmiot

1. W niniejszym zaleceniu promuje się wysokie normy demokratyczne w odniesieniu do wyborów w Unii oraz wzmocnienie europejskiego charakteru i sprawnego przebiegu wyborów do Parlamentu Europejskiego. Jest ono skierowane do państw członkowskich, europejskich i krajowych partii politycznych, fundacji politycznych i organizacji kampanijnych w kontekście przygotowań do wyborów w Unii, w tym wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r.

II. Ogólne zasady dotyczące wyborów w Unii

2. Wybory w Unii powinny przebiegać zgodnie z najwyższymi normami demokratycznymi. Państwa członkowskie powinny dbać m.in. o wysoką frekwencję wyborczą, uczestnictwo sprzyjające włączeniu społecznemu, łatwe i równe korzystanie z praw wyborczych, odporność procesów wyborczych, uczciwość i tajność głosowania, a także równość szans, w szczególności w odniesieniu do finansowania publicznego partii i kampanii, przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych.
3. Zgodnie z Kodeksem dobrych praktyk w sprawach wyborczych wydanym przez Komisję Wenecką ustanowioną przez Radę Europy podstawowe elementy prawa wyborczego nie powinny podlegać zmianom na mniej niż rok przed wyborami.

⁽⁴⁰⁾ Grupa ekspertów ds. wyborów - Prawo do głosowania i kandydowania w wyborach do PE i w wyborach lokalnych (E00617), <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&do=groupDetail&groupID=617>

III. Wspieranie frekwencji wyborczej i uczestnictwa sprzyjającego włączeniu społecznemu

4. Aby wspierać wysoką frekwencję, państwa członkowskie powinny podjąć niezbędne kroki w celu ułatwienia, w stosownych przypadkach, rejestracji wyborców i kandydatów w wyborach, m.in. poprzez zapewnienie niezbędnych informacji, narzędzi i wsparcia na szczeblu lokalnym. Korzystanie z takich narzędzi jak rejestracja online lub elektroniczne zbieranie podpisów poparcia dla kandydatów powinno być łatwo dostępne i przyjazne dla użytkownika.
5. Wprowadzając uzupełniające metody głosowania, takie jak głosowanie z wyprzedzeniem, mobilne, korespondencyjne i e-głosowanie, państwa członkowskie powinny zapewnić, aby takie metody podlegały niezbędnym zabezpieczeniom. Ponadto powinny wdrożyć niezbędne środki w celu poinformowania obywateli o dostępności tych metod głosowania oraz zapewnienia im niezbędnego wsparcia na wszystkich szczeblach, w tym na szczeblu lokalnym. W tym względzie państwa członkowskie zachęca się do jak najpełniejszego wykorzystania kompendium praktyk w zakresie e-głosowania i innych praktyk w zakresie ICT, przygotowanego przez Komisję wraz z państwami członkowskimi w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów. Państwa członkowskie powinny zapewnić odpowiednie szkolenie urzędników wyborczych w zakresie nowych metod głosowania.
6. Działając na rzecz zwiększenia frekwencji wyborczej i uczestnictwa wyborców w procesach demokratycznych państwa członkowskie powinny dbać, m.in. w swoich działaniach komunikacyjnych, o skuteczne zaspokojenie potrzeb różnych grup. Przy przekazywaniu informacji na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego państwa członkowskie powinny jak najpełniej korzystać z „Przewodnika dotyczącego obywatelstwa Unii”, aby jeszcze bardziej zwiększać świadomość obywatelstwa Unii wśród jej młodych obywateli, którzy zaczynają angażować się w życie demokratyczne.
7. Państwa członkowskie powinny promować środki wspierające równość płci w zakresie dostępu do wyborów i udziału w nich. Ponadto państwa członkowskie powinny zachęcać do zachowania równowagi płci w organach zarządzających wyborami. Państwa członkowskie powinny monitorować, wspierać i regularnie oceniać postępy w zakresie zapewniania równości płci w zakresie korzystania z praw wyborczych, m.in. poprzez gromadzenie, analizę i rozpowszechnianie danych dotyczących kobiet i mężczyzn, zarówno jako wyborców, jak i jako kandydatów w wyborach, na stanowiskach wybieralnych oraz na stanowiskach decyzyjnych w partiach politycznych.
8. Państwa członkowskie powinny wspierać uczestnictwo w wyborach osób z niepełnosprawnościami, zarówno jako wyborców, jak i kandydatów, oraz eliminować bariery, które napotykają one podczas udziału w wyborach, i zapobiegać powstawaniu takich barier, do których należy niezróżnicowane pozbawianie praw wyborczych osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi i psychospołecznymi bez indywidualnej oceny i możliwości kontroli sądowej. Państwa członkowskie powinny również wspierać zaangażowanie osób z niepełnosprawnościami jako urzędników wyborczych. Powinny zapewnić, aby najlepsze praktyki wspierające udział obywateli z niepełnosprawnościami w procesie wyborczym były rozpowszechniane na szeroką skalę. Państwa członkowskie powinny jak najlepiej wykorzystywać przewodnik dobrych praktyk wyborczych w państwach członkowskich w zakresie udziału obywateli z niepełnosprawnościami w procesie wyborczym, opracowany w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów.
9. Zachęca się europejskie i krajowe partie polityczne, fundacje polityczne i organizacje kampanijne do podejmowania kroków w celu skutecznego zaspokojenia potrzeb różnych grup w wyborach. Powinny one przy tym zwracać szczególną uwagę na tę kwestię w swoich materiałach informacyjnych i reklamach politycznych, wykorzystując odpowiednie środki, sposoby i formaty komunikacji oraz ułatwiając tym grupom aktywny udział w życiu politycznym. Partie polityczne powinny zachęcać do zachowania równowagi płci na swoich listach wyborczych i we własnych organach kierowniczych.

IV. Wspieranie integralności wyborów i uczciwej kampanii wyborczej

10. Zachęca się partie polityczne i organizacje kampanijne do przyjęcia zobowiązań kampanijnych i kodeksów postępowania dotyczących uczciwego charakteru wyborów i kampanii. Z kolei państwa członkowskie zachęca się do ułatwiania i wspierania przestrzegania takich zobowiązań i kodeksów.
11. Zobowiązania i kodeksy postępowania, o których mowa w pkt 10, powinny obejmować w szczególności następujące elementy:
 - a) zachęcanie do dyskursu politycznego sprzyjającego włączeniu społecznemu,
 - b) powstrzymanie się od zachowań manipulacyjnych, które zagrażają wartościom, procedurom i procesom politycznym lub mogą na nie negatywnie oddziaływać; do zachowań takich należą w szczególności:
 - (i) tworzenie, wykorzystywanie lub rozpowszechnianie sfałszowanych, sfabrykowanych, skopiowanych lub skradzionych danych lub materiałów, w tym deepfake'ów generowanych przez systemy sztucznej inteligencji;

- (ii) tworzenie, wykorzystywanie lub rozpowszechnianie wprowadzających w błąd lub nienawistnych treści;
 - (iii) stosowanie manipulacyjnych technik, taktyk i procedur w celu rozpowszechniania przekazów politycznych lub zwiększania ich siły oddziaływania;
 - (iv) reprezentowanie niezgłoszonych interesów;
- c) zapewnienie przejrzystości otrzymywanych wkładów finansowych, w tym korzyści rzeczowych, takich jak otrzymane podarunki i wyrazy gościnności, pożyczek oraz wkładów i wydatków na kampanię, w szczególności darowizn przekraczających ustalony pułap;
 - d) zapewnienie przejrzystości reklam politycznych, w tym zgodnie z zaleceniem w pkt 13;
 - e) podejmowanie aktywnych działań na rzecz utrzymania dobrej higieny cyberbezpieczeństwa, takich jak regularne kontrole cyberbezpieczeństwa, w celu rozpoznawania ataków, powstrzymywania ich i zapobiegania im;
 - f) promowanie niezależnej obserwacji zobowiązań określonych w takich zobowiązaniach i kodeksach postępowania.

V. Środki przejrzystości w zakresie powiązań i reklamy politycznej

- 12. Europejskie i krajowe partie polityczne powinny udostępniać na swoich stronach internetowych informacje o organizacjach, fundacjach i innych podmiotach prawnych powiązanych z nimi lub prowadzących kampanie w ich imieniu.
- 13. Europejskie i krajowe partie polityczne powinny udostępniać na swoich stronach internetowych informacje o wykorzystywaniu przez nie reklam politycznych, w tym o kwotach wydanych na reklamę polityczną i wykorzystywanych źródłach finansowania. Europejskie i krajowe partie polityczne powinny rozważyć dobrowolne zapewnienie, aby ich reklamy polityczne dawały się łatwo identyfikować, również w przypadku gdy obejmują materiały przygotowane wewnątrz do celów rozpowszechniania za pośrednictwem internetowych mediów społecznościowych. Reklamy polityczne powinny być udostępniane wraz z informacjami na temat tożsamości danej partii politycznej, która je sponsoruje, oraz, w stosownych przypadkach, istotnymi informacjami na temat targetowania reklam i wykorzystania systemów sztucznej inteligencji w przygotowywaniu treści lub rozpowszechnianiu reklam.

VI. Promowanie obserwacji wyborów

- 14. Zachęca się państwa członkowskie – z uwzględnieniem obowiązujących je ram prawnych i zobowiązań międzynarodowych – do promowania obserwacji wyborów przez obywateli i organizacje międzynarodowe, które przestrzegają odpowiednich norm międzynarodowych, w tym w stosownych przypadkach poprzez ułatwianie im rejestracji we właściwych organach krajowych.
- 15. Państwa członkowskie powinny również wspierać organizację szkoleń dla obserwatorów wyborów, m.in. szkoleń prowadzonych przez obywateli, w celu zapewnienia im wiedzy specjalistycznej i zdolności do reagowania w zakresie zagadnień związanych z wyborami. Szkolenia powinny obejmować udział w procesach wyborczych różnych grup, kwestie nadużyć i oszustw wyborczych, m.in. w internecie, wykrywanie niejawnych i bezprawnych wpływów, w tym z państw trzecich, oraz zagadnienia manipulacji informacją, ingerencji i dezinformacji.
- 16. Państwa członkowskie powinny współpracować, za pośrednictwem swoich krajowych sieci wyborczych, z organizacjami obserwatorów wyborów:
 - a) w celu podnoszenia świadomości na temat znaczenia kontroli procesów wyborczych;
 - b) w celu opracowywania polityk wspierających uczciwy, odporny i demokratyczny charakter wyborów;
 - c) w celu zrozumienia, w jaki sposób nowe technologie mogą być wykorzystywane do manipulacji informacją i ingerencji oraz szerzenia dezinformacji ze szkodą dla wolnych i uczciwych wyborów.
- 17. Ponadto państwa członkowskie powinny nadal wymieniać się – za pośrednictwem swoich krajowych sieci wyborczych – najlepszymi praktykami dotyczącymi obserwacji wyborów w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów.

18. Partie polityczne i organizacje kampanijne powinny współpracować z obserwatorami wyborów, aby ułatwić im prowadzenie obserwacji wyborów.

VII. Ochrona infrastruktury związanej z wyborami i zapewnienie odporności na zagrożenia cyberbezpieczeństwa i inne zagrożenia hybrydowe

19. Państwa członkowskie powinny zapewnić odpowiednią ochronę infrastruktury związanej z wyborami, m.in. dzięki promowaniu świadomości i planowaniu na wypadek wszelkich sytuacji awaryjnych, które mogłyby mieć znaczący wpływ na sprawny przebieg wyborów. Bez uszczerbku dla obowiązków państw członkowskich wynikających z wdrożenia dyrektywy (UE) 2022/2557 zachęca się państwa członkowskie do niezwłocznego rozpoczęcia identyfikacji podmiotów obsługujących infrastrukturę związaną z wyborami, które mają zasadnicze znaczenie dla organizacji i przebiegu wyborów, oraz do wdrożenia niezbędnych środków w celu zwiększenia odporności tych podmiotów i wspierania ich w sprostaniu czynnikom ryzyka związanym z ich działalnością.
20. Państwa członkowskie powinny wdrożyć środki zapewniające gotowość na incydenty w cyberbezpieczeństwie związane z wyborami, reagowanie na takie incydenty i usuwanie ich skutków z uwzględnieniem wymogów określonych w dyrektywie (UE) 2022/2555. W szczególności powinny dopilnować, aby technologie wykorzystywane w wyborach były projektowane, opracowywane i produkowane w sposób zapewniający wysoki poziom cyberbezpieczeństwa. Ponadto państwa członkowskie powinny zapewnić współpracę między podmiotami publicznymi i prywatnymi zapewniającymi cyberbezpieczeństwo wyborów. Powinny podnosić świadomość w zakresie higieny cyberbezpieczeństwa partii politycznych, kandydatów, urzędników wyborczych i innych podmiotów związanych z wyborami.
21. Państwa członkowskie powinny przeprowadzać lub aktualizować oceny ryzyka dotyczące odporności infrastruktury związanej z wyborami i podmiotów ją obsługujących oraz gromadzić i agregować dane wynikające z takich ocen ryzyka, w tym wszelkie odpowiednie testy cyberodporności ich systemów wyborczych. Państwa członkowskie powinny dzielić się doświadczeniami w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów oraz, w stosownych przypadkach, podczas wspólnych posiedzeń z udziałem grupy współpracy NIS w odniesieniu do zidentyfikowanych czynników ryzyka i odpowiadających im właścicieli ryzyka, prawdopodobieństwa wystąpienia tych czynników i środków zmniejszających ryzyko, potencjalnych konsekwencji i dopuszczalnych poziomów oraz, w stosownych przypadkach, opisu testów, jakim poddano infrastrukturę wyborczą. Państwa członkowskie powinny wspierać, w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów oraz, w stosownych przypadkach, w ścisłej współpracy z grupą współpracy NIS, opracowywanie i jak najlepsze wykorzystanie wspólnych norm i szablonów dotyczących gromadzenia danych.
22. Państwa członkowskie powinny nadal jak najlepiej wykorzystywać wspólny mechanizm zapewniania odporności procesów wyborczych, udostępniony przez Komisję w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, w celu wymiany najlepszych praktyk i praktycznych środków zapewniających wolne, uczciwe i odporne wybory w Unii, w tym w odniesieniu do kryminalistyki internetowej, dezinformacji i cyberbezpieczeństwa wyborów oraz wzajemnego wsparcia w celu przeciwdziałania zagrożeniom. Państwa członkowskie powinny również kontynuować i zacieśniać współpracę oraz wymianę informacji i najlepszych praktyk w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów i grupy współpracy NIS, w tym w stosownych przypadkach przez organizowanie wspólnych posiedzeń i aktualizowanie, w razie potrzeby, kompendium na temat cyberbezpieczeństwa technologii wyborczych, zwłaszcza przed następnymi wyborami do Parlamentu Europejskiego.

VIII. Ochrona informacji związanych z wyborami

23. Państwa członkowskie powinny wdrożyć stosowne środki w celu ochrony środowiska informacyjnego w okresie okółwyborczym i zapewnienia, by wyborcy otrzymywali prawidłowe informacje w sposób terminowy i zrozumiały.
24. Zachęca się państwa członkowskie do wspierania projektów, m.in. organizowanych przez społeczeństwo obywatelskie, organizacje medialne, instytuty badawcze, instytucje edukacyjne i środowiska akademickie, mających na celu budowanie odporności oraz rozwijanie świadomości społecznej, umiejętności korzystania z mediów i krytycznego myślenia w celu przeciwdziałania manipulacji informacją, ingerencjom i dezinformacji związanej z wyborami lub w inny sposób wpływającej na wolne, uczciwe i odporne wybory. Państwa członkowskie powinny promować program Erasmus+ oraz program „Obywatele, równość, prawa i wartości” i możliwości finansowania takich projektów w ramach komponentu „Zaangażowanie i uczestnictwo obywateli”.

25. Państwa członkowskie powinny wspierać i ułatwiać – przy pełnym poszanowaniu wolności wypowiedzi i innych praw podstawowych oraz wartości demokratycznych – przekazywanie szybkich komunikatów i odpowiedzi służących ochronie środowiska informacyjnego w okresie okołowyborczym, m.in. wczesnemu identyfikowaniu fałszywych treści (prebunking) lub obalaniu (debunking) manipulacji informacją i dezinformacji na temat procedur wyborczych. Państwa członkowskie powinny również opracować szkolenia dla organów wyborczych i innych właściwych organów, aby chronić środowisko informacyjne w okresie okołowyborczym i zapewnić gotowość do wykrywania, prebunkingu i obalania dezinformacji na temat wyborów. W związku z tym, jeśli chodzi o zagraniczne manipulacje informacjami i ingerencje w informacje, państwa członkowskie powinny korzystać z istniejących narzędzi, takich jak zestaw narzędzi służących przeciwdziałaniu zagranicznym manipulacjom informacjami i ingerencjom w informacje, aby omawiać odpowiednie sposoby reagowania i wspierać szybką wymianę informacji, m.in. w ramach systemu wczesnego ostrzegania.
26. Państwa członkowskie powinny, za pośrednictwem krajowych sieci wyborczych, ułatwiać współpracę na szczeblu krajowym z odpowiednimi zainteresowanymi stronami, w tym w stosownych przypadkach ze społeczeństwem obywatelskim, w celu dalszego rozwijania i aktualizowania najlepszych praktyk w zakresie identyfikacji zagrożeń dla procesów wyborczych wynikających z manipulacji informacją, ingerowania i dezinformacji, ich łagodzenia oraz zarządzania nimi. Ponadto państwa członkowskie powinny również ułatwiać współpracę między krajowymi sieciami wyborczymi i platformami medialnymi w zakresie źródeł zweryfikowanych informacji związanych z procedurami wyborczymi, aby zwiększyć rozpowszechnianie wiarygodnych informacji i ograniczyć rozprzestrzenianie się nieścisłych lub zmanipulowanych treści w okresie okołowyborczym. Państwa członkowskie powinny również rozważyć dalsze wspieranie niezależnych mediów i organizacji weryfikujących informacje w prowadzonych przez nie działaniach służących zwalczaniu manipulacji informacją i dezinformacji w okresie wyborów.
27. Państwa członkowskie powinny opracować wspólne normy współpracy w zakresie ochrony informacji w okresie okołowyborczym w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, m.in. w ścisłym powiązaniu z systemem wczesnego ostrzegania, jeśli chodzi o zagraniczne manipulacje informacjami i ingerencje w informacje. W tym celu państwa członkowskie powinny korzystać ze wspólnego mechanizmu zapewniania odporności procesów wyborczych w celu wymiany wiedzy specjalistycznej na temat ochrony otoczenia informacyjnego w okresie okołowyborczym oraz powinny organizować specjalne wymiany z udziałem ekspertów z państw członkowskich, w których istnieją podobne wyzwania wynikające z ich położenia geograficznego lub innej podatności na zagrożenia.

IX. Środki dotyczące finansowania z państw trzecich partii politycznych, fundacji politycznych, kampanii wyborczych i kandydatów

28. Aby zminimalizować ryzyko ingerencji ze strony państw trzecich w działalność krajowych partii politycznych, fundacji politycznych, kandydatów politycznych i organizacji kampanijnych, państwa członkowskie powinny zidentyfikować ewentualne luki w swoim ustawodawstwie i innych środkach regulacyjnych związanych z darowiznami i innym finansowaniem z państw trzecich. Na tej podstawie zachęca się państwa członkowskie, w miarę potrzeb, do usunięcia takich luk, w szczególności poprzez promowanie przejrzystości darowizn i innych form finansowania oraz zakazanie bądź ograniczenie do określonej kwoty darowizn na rzecz krajowych partii politycznych, fundacji politycznych, kandydatów politycznych i organizacji kampanijnych oraz, w stosownych przypadkach, ruchów politycznych, w przypadku gdy takie darowizny pochodzą z państw trzecich, od podmiotów z siedzibą w państwach trzecich lub od obywateli państw trzecich, którzy nie są uprawnieni do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego lub w wyborach krajowych. Środki, o których mowa w niniejszym punkcie, powinny być w pełni zgodne z zasadą proporcjonalności, wartościami demokratycznymi i prawami podstawowymi.
29. Partie polityczne i powiązane z nimi podmioty powinny oceniać ryzyko wynikające z darowizn pochodzących z państw trzecich i darowizn potencjalnie powiązanych z działalnością przestępczą, np. korupcją, praniem pieniędzy i przestępczością zorganizowaną. Ocena ta powinna obejmować kampanie wyborcze i identyfikację darczyńców. Należy w niej uwzględnić rzeczywiste lub przewidywalne negatywne skutki dla wolnych i uczciwych wyborów oraz środki służące przeciwdziałaniu zidentyfikowanym czynnikom ryzyka.
30. Państwa członkowskie zachęca się do określenia – w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów – wspólnych norm dotyczących przekazywania darowizn i innego wsparcia przez państwa trzecie na rzecz krajowych partii politycznych, fundacji politycznych i organizacji kampanijnych, a także do poprawy nadzoru nad istniejącymi zobowiązaniami dotyczącymi takich darowizn i wsparcia.

X. Promowanie łatwego dostępu do praw wyborczych w wyborach do Parlamentu Europejskiego

31. Państwa członkowskie powinny, na długo przed wyborami, promować inicjatywy, w tym na szczeblu lokalnym, służące zwiększeniu dostępności wyborów i zaangażowania politycznego. Takie działania mogłyby obejmować inicjatywy podnoszące świadomość, kampanie informacyjne i inne działania służące dotarciu do wyborców za pośrednictwem platform i kanałów wykorzystywanych przez różne grupy obywateli, a także konferencje lub debaty, np. promowanie wymiany poglądów między obywatelami Unii na tematy związane z Unią w celu wspierania lepszego zrozumienia różnych perspektyw. Należy skoncentrować się na osobach młodych, szczególnie głosujących po raz pierwszy, a także na usuwaniu barier ograniczających możliwości głosowania i kandydowania członków różnych grup. Informacje o wyborach, w tym ich forma i treść, powinny być dostosowane do szczególnych potrzeb różnych grup.
32. Zachęca się państwa członkowskie do wprowadzenia wystarczająco długich godzin głosowania, aby uwzględnić potrzeby jak najliczniejszych wyborców i umożliwić jak największej liczbie osób możliwość skorzystania z prawa do głosowania.
33. Przed wyborami do Parlamentu Europejskiego państwa członkowskie powinny wdrożyć odpowiednie środki w celu zwiększenia świadomości mobilnych obywateli Unii na temat ich praw i obowiązków wyborczych, zarówno jako wyborców, jak i kandydatów. Zachęca się państwa członkowskie do stworzenia warunków zapewniających mobilnym obywatelom Unii łatwy dostęp do informacji na temat postępów i statusu ich rejestracji. W przypadku gdy to władze lokalne są właściwe do wpisywania mobilnych obywateli Unii na listy wyborcze, zachęca się państwa członkowskie, aby podjęły niezbędne kroki w celu wspierania tych władz, m.in. za pośrednictwem wytycznych administracyjnych, w ich działaniach służących informowaniu mobilnych obywateli Unii o ich prawach wyborczych wynikających z prawa Unii. Państwa członkowskie powinny również, zgodnie z krajowymi zasadami wyborczymi, zadbać o poinformowanie swoich obywateli mieszkających w państwach trzecich o tym, w jaki sposób i gdzie mogą oni korzystać z prawa do głosowania.
34. Zachęca się państwa członkowskie do zapewnienia wystarczająco szerokiego wyboru języków, w których można wyjaśniać wyborcom proces wyborczy.

XI. Wzmocnienie europejskiego charakteru wyborów do Parlamentu Europejskiego.

35. Państwa członkowskie powinny umożliwić ogłoszenie kandydatów i rozpoczęcie kampanii w wyborach do Parlamentu Europejskiego co najmniej 6 tygodni przed dniem wyborów.
36. Państwa członkowskie powinny zachęcać do przekazywania społeczeństwu informacji na temat powiązań między partiami krajowymi a europejskimi partiami politycznymi przed wyborami do Parlamentu Europejskiego i w ich trakcie, a także ułatwiać przekazywanie takich informacji. Przykładowym rozwiązaniem jest wskazanie takiej przynależności na kartach do głosowania oraz wsparcie rozpowszechniania takich informacji przez właściwe organy.
37. Krajowe partie polityczne biorące udział w wyborach do Parlamentu Europejskiego zachęca się do podania do wiadomości publicznej przed rozpoczęciem kampanii wyborczej, z którą europejską partią polityczną są powiązane lub do której przystępują. Krajowe partie polityczne powinny promować działania mające na celu zwiększenie wiedzy ich członków na temat wyborów do Parlamentu Europejskiego.
38. Państwa członkowskie powinny rozważyć odpowiednie działania mające pomóc europejskim partiom politycznym i grupom politycznym Parlamentu Europejskiego w prowadzeniu kampanii w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego.

XII. Przeciwdziałanie ryzyku wielokrotnego głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego

39. W odpowiednim czasie przed wyborami do Parlamentu Europejskiego państwa członkowskie powinny zapewnić mobilnym obywatelom Unii informacje na temat zasad i sankcji związanych z wielokrotnym głosowaniem.

40. W przypadku skreślenia obywatela ze spisu wyborców państwa członkowskiego w celu oddania głosu w wyborach do Parlamentu Europejskiego w innym państwie członkowskim pierwsze państwo członkowskie powinno jednocześnie rozważyć podjęcie działań, aby takie skreślenie nie miało wpływu na rejestrację tego obywatela na listach wyborczych w wyborach krajowych.

XIII. Wzmocnienie sieci wyborczych, zacieśnienie współpracy i poprawa sprawozdawczości wyborczej

41. Państwa członkowskie powinny podjąć kroki służące promowaniu i zacieśnianiu współpracy w ramach krajowych sieci wyborczych w celu wspierania wolnych, uczciwych i odpornych wyborów. Członkowie krajowych sieci wyborczych powinni wymieniać się informacjami na temat kwestii, które mogą mieć wpływ na wybory, m.in. poprzez wspólne identyfikowanie zagrożeń i luk oraz dzielenie się ustaleniami i wiedzą specjalistyczną. Krajowe sieci wyborcze mogłyby współpracować w tym celu z innymi zainteresowanymi stronami, takimi jak badacze, środowisko akademickie, obserwatorzy wyborów i obrońcy praw człowieka. Sieci te powinny współpracować z parlamentami narodowymi. Państwa członkowskie powinny wspierać krajowe sieci wyborcze, przekazując im odpowiednie zasoby i środki oraz zapewniając im ramy niezbędne do prowadzenia działalności.
42. Przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. państwa członkowskie powinny zacieśnić współpracę w kwestiach związanych z wyborami w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, m.in. za pośrednictwem operacyjnych strumieni roboczych zajmujących się m.in. niejawnym finansowaniem z państw trzecich oraz działaniami i strategiami na rzecz podnoszenia świadomości. Zachęca się państwa członkowskie do dalszej wymiany najlepszych praktyk i perspektyw w zakresie promowania korzystania z praw wyborczych oraz wspierania demokratycznego przebiegu wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. i w kolejnych latach oraz wysokiej frekwencji wyborczej.
43. Komisja przeprowadzi, w stosownych przypadkach, dyskusje w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów, w ścisłej współpracy z innymi odpowiednimi sieciami europejskimi, w tym z systemem wczesnego ostrzegania, jeśli chodzi o zagraniczne manipulacje informacjami i ingerencje w informacje, oraz z Europejską Grupą Regulatorów ds. Audiowizualnych Usług Medialnych, na temat środków i działań wdrożonych w wyniku niniejszego zalecenia.
44. Zachęca się państwa członkowskie do przekazania, w ciągu 6 miesięcy od wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r., informacji na temat przebiegu tych wyborów na ich terytorium, w tym na temat środków służących wdrożeniu niniejszego zalecenia oraz, w stosownych przypadkach, odpowiednich informacji na temat obserwacji wyborów przez obywateli.
45. Począwszy od 2025 r. państwa członkowskie powinny co roku wymieniać się informacjami na temat wdrażania niniejszego zalecenia w ramach europejskiej sieci współpracy w zakresie wyborów.
46. Najpóźniej rok po wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. Komisja, uwzględniając informacje przekazane przez państwa członkowskie zgodnie z pkt 44, przeprowadzi ocenę skutków niniejszego zalecenia w kontekście sprawozdania Komisji dotyczącego wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r.

Sporządzono w Brukseli dnia 12 grudnia 2023 r.

W imieniu Komisji
Didier REYNDEERS
Członek Komisji